Oleg Yaremenko, Doctor of Economics Sciences, Professor,
Head of the Institutional Economy Sector
State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine"
Kyiv, Ukraine

DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-471-9-67

INSTITUTIONAL CONSEQUENCES OF STRENGTHENING GLOBAL ECONOMIC POWER

ІНСТИТУЦІЙНІ НАСЛІДКИ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ

Рівень глобальної економічної ефективності за останні 30 років в цілому зростав швидше, ніж це припускалося наявним інтегруючим потенціалом цінностей та інститутів. Це супроводжувалося переважно локальним привласненням вигід економічної глобалізації на рівні ТНК та глобалізацією/глобальною мультиплікацією ризиків. Зростання глобальної спеціалізації та кооперації не було забезпечено адекватною глобальною ціннісно-інституційною основою, що породжувало ціннісно-інституційну напругу. Кожний крок вперед у поглибленні глобальної спеціалізації та кооперації вимагав все більших зусиль для пригнічення ціннісного імунітету окремих соціально-економічних систем, що може бути умовно визначено як приховані трансакційні витрати економічної глобалізації. Існуючі ринкові та структурно-інституційні механізми функціонування глобальної економіки виявилися нездатними вмістити в собі фактичний об'єм взаємозалежностей, які виявилися занадто складними, переплутаними та незбалансованими. Диспропорції та масова опортуністична поведінка, що сьогодні виключає навіть мінімальну здатність до емпатії, погіршують якість вибору суб'єктів, зберігаючи лише видимість його раціональності. Відновлення суспільного статусу раціональності вимагає використання будь яких інструментів скорочення надмірної конфліктності.

Зворотною стороною розподілу ресурсів є розподіл ризиків. Яскраво зрушення у цій сфері демонструє якісна зміна функціональної та еволюційної ролі боргового чиннику розподілу ресурсів. Борг як інститут у його сьогоднішньому вигляді дає можливість перекладати актуальні ризики та витрати суб'єктів, що приймають рішення, на майбутнє, за рахунок майбутніх поколінь. Ставка дисконтування майбутніх грошей стає аномально високою, що негативно впливає на інвестиційну активність. (До речі, аномально висока ставка

дисконтування майбутніх доходів характерна для безробітних, і для кримінальних та просто злочинних видів діяльності). Байдужість до майбутніх проблем є ще одним всезагальним руйнуючим чинником для системи цінностей та інститутів, і тому приховано сприяє активізації суспільного попиту на все більш глибокі та стародавні механізми соціальності.

Накачка ліквідності для подолання наслідків глобальної кризи 2007–2009 років та Великої рецесії мала, за великим рахунком, перекручену боргову природу, що спотворювало картину глобального попиту та пропозиції. Наслідком цього виявилося явище глобального дефіциту, якій обумовлений не лише поточними ринковими дисбалансами, а й стійкими ціннісно-інституційними розривами, що не можуть бути подоланими за існуючим розривом між реальним розподілом ресурсів та формальним розподілом економічної влади у глобальній економіці, включаючи й інституційні підстави цього розриву [1].

Стимулом для збереження сьогоднішнього неадекватного розподілу економічної влади є можливість використання останньої для перекладання ризиків та витрат на інших суб'єктів. У цьому сенсі гіпертрофована економічна влада та гіпертрофований кредит йдуть у одному руслі руйнації соціальних ринкових підстав економічної свободи, довіри та справедливості. Згасаючий попит на довіру та справедливість є довгостроковим деструктивним чинником змін у глобальній економіці.

Найбільш небезпечними сьогодні виглядають три наочних складові глобального дефіциту: дефіцит енергоресурсів; дефіцит продовольства; дефіцит комплектуючих у глобальних ланцюжках вартості, і перш за все, мікрочипів [2]. Резонанс цих трьох дефіцитів на тлі дефіциту довіри та дефіциту справедливості і посилення економічної влади ТНК, здатний привести до лавиноподібного зростання процесів деглобалізації, коли швидкість хаотизації глобальної системи відчутно перевищить швидкість формування нового, менш амбітного, але більш стійкого порядку.

Одним з можливих сценаріїв подальшого розвитку глобальних дефіцитів можуть бути тиск на рівень цін знизу [3], зростання ризиків доставки у реальному секторі, і, відповідно, зростання запасів та витрат їх зберігання, що прискорює цінову динаміку як на глобальному, так і на регіональних рівнях. Ненульовим виглядає поточний ризик виникнення петлі позитивного зворотного зв'язку надмірних запасів та цінової динаміки, коли дефіцит елементів змінних витрат через ціновий канал породжуватиме намагання підприємств уникнути додаткових витрат у майбутньому, що досягається наднормативним збільшенням обсягів сьогоднішніх закупівель. У цьому випадку мотив обережності прийматиме інституційно мотивовану, але перекручену форму додаткового попиту не на касові залишки, а на складські залишки товарно-матеріальних цінностей.

Більш глибокими і тому неочевидними наслідками таких дефіцитів можуть стати інституціоналізація стійких автаркічних тенденції через схильність держав до політики імпортозаміщення, а також прихована мутація функції попиту на гроші в умовах валютно-кредитного арбітражу на ринках криптовалют. У останньому випадку гроші потрібні не просто для спекуляцій на фінансовому ринку, а для операцій зі спекулятивними криптоактивами, середня очікувана доходність яких аномально перевищує вартість залучення коштів на кредитному ринку. Як було показано автором ще у 1997 році, функція попиту на гроші за умов аномально привабливих фінансових альтернатив стає квадратичною функцією часу, швидко позбавляючи необхідної ліквідності реальний сектор [4].

Конфлікт між вимогами глобальної ефективності та локальної стійкості повинен вирішуватися на шляхах соціальної суверенізації економічного зростання. Інструментом можуть слугувати цифровий суверенітет та цифрова автономізація з упором на розвиток національної смарт-промисловості. Імпортозаміщення, раціональна автономізація та незалежна соціальна політика держави, яка орієнтується на ідентичність та цінності, що склалися історично, дають можливість відійти від догматичної формули «глобалізація або смерть». Позитивним наслідком вибору такої альтернативи є стійка тенденція зниження внутрішніх трансакційних витрат до рівню, більш низького, ніж витрати у зовнішньому просторі. Але іманентним ризиком цієї альтернативи є ризик звалювання у штопор популізму та пригнічення ролі глобальних джерел інноваційного розвитку.

Література:

1. Obstfeld M., Rogoff K. Global Imbalances and the Financial Crisis: Products of Common Causes. Santa Barbara : University of California, Berkeley and Harvard University. November. 2009. URL: http://eml.berkeley.edu/~obstfeld/santabarbara.pdf.

2. Here's What Caused The Ongoing Global Chip Shortage & Why It Will Only Get Worse. URL: https://onsitego.com/blog/global-chip-shortage-explained-causes-future/

3. The FAO Food Price Index reaches a 10-year high in 2021, despite a small December decline. URL: https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/

4. Яременко О.Л. Інституційні підвалини перехідних процесів в економіці. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Харків. 1997. 38 с.